

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باسپاس و قدردانی از:

حمایت های سرکار خانم صفیه رکنی
معاونت پژوهش، برنامه ریزی و آموزش نیروی انسانی، اداره آموزش و پرورش
ناحیه ۴ مشهد

و

هدایت های سرکار خانم عظیمی
کارشناس پژوهش، اداره آموزش و پرورش ناحیه ۴ مشهد

چگونه توانستم با رفع مشکلات اعتقادی دانش‌آموزانم در زمینه ایمان به خداوند با استفاده از برهان‌های عقلی اثبات واجب‌الوجود در کتاب فلسفه پیش‌دانشگاهی، انگیزه آنان در درس خواندن را بهبود ببخشم.

معلم پژوهنده: علی اصغریزدان بخش

- چکیده گزارش

یکی از امور بنیادین و تأثیرگذار در همه عرصه‌های حیات انسان که اساس و پایه تمامی تفکرات و اعمال و رفتار اوست اعتقاد یا بی‌اعتقادی به خداوند و وحدانیت اوست، این پژوهش به صورت موردی به بررسی نقش تبیین اصول عقلی در ایجاد و تحکیم اعتقادات دینی پرداخته است، نتیجه این تحقیق و پژوهش نشان می‌دهد که تکیه بر امور عقلی و سخن گفتن بر اساس بدیهیات و امور روشن عقلی و برخورد با سعه‌صدر می‌تواند بهترین نتیجه را در رابطه با ایجاد و تحکیم اعتقادات دینی و پاسخ به شبهات اعتقادی در بین نسل جوان داشته باشد که این امر نیز به نوبه خود موجب بهبود عملکرد اجتماعی، فرهنگی، تربیتی ... تحصیلی آنان می‌شود.

در حاشیه یکی از جلسات تدریس دانش‌آموزی با صراحت و عصبانیت اعتقاد به خداوند را مورد تمسخر قرارداد و این بیان او عکس‌العمل‌های مختلفی را در کلاس به وجود آورد گروهی به‌تندی با او به مخالفت برخاستند و تعداد دیگری از دانش‌آموزان نیز از او طرفداری نمودند، ابتدا دانش‌آموزان را به سکوت و آرامش دعوت کردم و پاسخ به این دانش‌آموز پیش‌دانشگاهی انسانی را به چند جلسه آینده پس از تدریس درس‌های مربوط به اثبات واجب‌الوجود در کتاب فلسفه نمودم. با بررسی‌هایی که به عمل آوردم مشخص شد که دانش‌آموزانی که با پرخاش از فرد شبهه‌کننده طرفداری کردند به طرز معنی‌داری از نمرات پایین‌تری نسبت به میانگین کلاس برخوردار هستند.

با گذشت چند هفته و پس از تدریس درس‌های باطل بودن تسلسل علل، برهان وجوب و امکان سینوی، نظام متقن، سنخیت علت و معلول در یکی از جلسه‌های درس فرد شبه کننده در کلاس در حضور سایر دانش آموزان به اشتباه خودش اعتراف کرد و من بسیار خوشحال شدم و با پشتکار بیشتر و انجام کارهایی که ذکر می‌شود توانستم در زمینه رفتاری و درسی نیز اصلاحات و تغییرات مثبتی را به وجود آورده و معتقدم می‌توان با استفاده از نتایج این تحقیق و گسترش این تعالیم به تحکیم و تعمیق باورهای اعتقادی و نیز بهبود وضعیت رفتاری و تحصیلی کمک کرد.

فهرست مطالب

- ۳ - مقدمه
- ۴ - توصیف وضع موجود
- ۵ - اهداف پژوهش
- ۸ - ادبیات تحقیق
- ۹ - شواهد یک (گردآوری اطلاعات)
- ۱۱ - تجزیه و تحلیل اطلاعات
- ۱۲ - یافته های تحقیق در عملکرد معلمین، معاونین، مشاورین و سایر همکاران آموزشگاه
- ۱۲ - یافته های تحقیق در عملکرد اولیای دانش آموزان
- ۱۲ - یافته های تحقیق در عملکرد سایر دست اندرکاران
- ۱۳ - انتخاب راه حل یا راه حل ها
- ۱۴ - اعتبار بخشی راه حل یا راه حل ها
- ۱۵ - اجرای راه حل ها و نظارت
- ۱۶ - شواهد دو
- ۱۶ - نتیجه گیری
- ۱۷ - پیشنهادها
- ۱۸ - منابع
- ۱۸ - پیوست ها

- مقدمه

اگر ملتی بخواهد به پیشرفت مادی، سعادت معنوی، پیشرفت علمی و آبادانی دست پیدا کند باید به آموزش و پرورش به عنوان یک کار بنیادی بپردازد چراکه همه این امور به نیروی انسانی نیاز دارد و نیروی انسانی هم در آموزش و پرورش تربیت می‌یابد آموزش و پرورش کانون اصلی ساختن و پرورش دادن و محصول آن نیروی انسانی کارآمد است. بدون آموزش و پرورش اثربخش هیچ جامعه‌ای روی سعادت و خوشبختی را نخواهد دید توجه صرف به تعلیم و آموزش منهای پرورش، انسان را دچار مشکلات فراوانی خواهد نمود و بدون تردید مهم‌ترین و اساسی‌ترین مسائل اعتقادی و تربیتی به ویژه در نسل جوان، تبیین علمی و عقلی اعتقاد به خداوند است تا با اندک نسیم و شبهه‌ای این بنای رفیع دچار آسیب و فروپاشی نشود.

امروزه جوانان ما با انبوهی از پرسش‌ها و شبهات دینی و اعتقادی روبرو هستند که ایجاد بستر لازم برای بیان آن‌ها مطلوب و نحوه برخورد ما و استفاده از ابزارهای قوی و علمی و بدیهی در پاسخ به آن‌ها مطلوب‌تر. در یکی از اولین جلسه‌های درس فلسفه پیش‌دانشگاهی در دبیرستان دکتر علی شریعتی ناحیه ۴ مشهد مقدس بودم که طبق معمول فرصتی برای بیان نقطه نظرات دانش‌آموزان کلاس ایجاد نمودم و مهدی در پاسخ به اظهار گلایه یکی از دانش‌آموزان در رابطه با امور اجتماعی با عصبانیت علت همه این مشکلات را عقب‌ماندگی دانسته و آن را نیز معلول اعتقاد به دین و خداوند بیان کرد گروهی دیگر از دانش‌آموزان نیز با او هم‌نوا شدند و... احساس کردم با یک معضل و مسئله‌ای مهم و چندوجهی روبرو شده‌ام.

- توصیف وضع موجود

من علی‌اصغر یزدان بخش دانشجوی دکتری حکمت متعالیه دانشگاه فردوسی مشهد مدت ۲۹ سال است که به عنوان دبیر، معاون، مدیر دروس و مسئول آموزش متوسطه در آموزش و پرورش مشغول خدمت هستم در سال تحصیلی جاری پس از پایان یافتن سه سال مأموریت تحصیلی‌ام در دانشگاه فردوسی مشهد، به عنوان دبیر در دبیرستان دکتر علی شریعتی از مدارس آموزش و پرورش ناحیه ۴ مشهد مقدس مشغول تدریس شدم.

دبیرستان دکتر علی شریعتی که در مرکز شهر مشهد قرارداد با ۱۶ کلاس و ۳۹۸ دانش آموز، تنها مدرسه ماندگار متوسطه دوم استان خراسان رضوی و از قدیمی ترین مدارس این شهر است که به صورت هیئت امنایی اداره می شود. دانش آموزانی که در این دبیرستان مشغول به تحصیل می باشند، اکثراً از خانواده هایی هستند که اوضاع مالی متوسط و بعضاً ضعیفی دارند وضعیت آموزشی و پرورشی دبیرستان معمولی و در حد متوسط است، مدرسه دارای فضای بسیار خوب و بزرگی است ولی در طی سال های گذشته از وسعت آن کاسته شده است با شروع بکار مدیریت جدید آقای عیسی بخشنده از بچه های جبهه و جنگ از مهرماه وضعیت استفاده مطلوب از فضای آموزشگاه و ایجاد کتابخانه، سالن سمعی و بصری، استفاده از تابلوهای هوشمند و... نوید تغییرات مثبت در زمینه های آموزشی و پرورشی رامی دهد.

از همان روزهای آغازین تدریس در کلاس پیش دانشگاهی این دبیرستان مشاهده می کردم از ۳۶ دانش آموز این کلاس تعداد اندکی هستند که در تدریس و پرسش و پاسخ های کلاسی شرکت فعال دارند و غالب دانش آموزان تمایلی به شرکت در یادگیری نداشتند، عموم دانش آموزان در توجه و التزام به قیدوبندهای شرعی ظاهراً مقید به نظر می رسیدند ولی در بین آنها تعدادی هم بودند که در بی توجهی کامل به درس و تحصیل، تحت تأثیر افکار غربی سعی می کردند تا حد ممکن از سبک و مدل های بیگانه در پوشش و اعمال و رفتار استفاده کنند که این امر در اولین برخورد با آنها به وضوح قابل مشاهده بود، این مسئله مرا به این فکر انداخت که باید تا حد امکان به پرسش های اعتقادی دانش آموزان به نحوی پاسخ بدهم که علاوه بر اتقان و استحکام پاسخ ها بتوان شرکت و تعامل دانش آموزان در یادگیری را نیز موجب شد (پیوست شماره ۹).

- اهداف پژوهش

هدف پژوهش در تعلیم و تربیت تنها کسب دانش محض و افزایش محفوظات نیست بلکه دانشی است که بتوان در عمل از آن استفاده کرد و هدف ما از این پژوهش نیز ارائه راهکاری است که مطابق آن بتوانیم دانش آموزانی

را تربیت نماییم که اعتقاد آن‌ها به خداوند و دین اعتقادی تقلیدی و بدون تفکر و تأمل نبوده و شاهد نمود این تفکر و اعتقاد در رفتار آنان باشیم.

در منابع و متون اسلامی عقل و تفکر در جایگاه بس رفیعی قرار دارد در قرآن کریم بارها از انسان‌ها دعوت به عمل آمده است که مواجهه‌ای عقلانی با هستی (آفاق و انفس) داشته باشند از این‌رو است که در فرهنگ اسلامی تربیت عقلانی منزلت والایی داشته و امام علی (ع) در خطبه اول نهج‌البلاغه مأموریت اصلی پیامبران را شکوفایی عقل بشر می‌داند.

در رابطه با درس فلسفه که بی‌تردید یکی از دروس اصلی رشته ادبیات و علوم انسانی است، می‌توان به موارد ذیل توجه کرد:

- ۱- در تدریس این درس شیوه‌های خلاق کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- ۲- در نظام آموزشی به درس فلسفه چندان بهایی داده نشده و فقط در دوره متوسطه دوم پنج ساعت به تدریس آن اختصاص داده شده است لذا دانش‌آموزان از این درس استقبال چندانی نمی‌کنند و بسیاری از دانش‌آموزان از آن گریزان‌اند و آن‌هایی هم که نمی‌گریزند فقط به خواندن و حفظ کردن آن می‌پردازند و به مخیله آن‌ها هم خطور نمی‌کند که این درس کاربرد و کار آیی هم می‌تواند داشته باشد درحالی‌که امروزه در کشورهای پیشرفته از دوران دبستان به پرورش خلاقیت و تفکر عقلی دانش‌آموزان پرداخته می‌شود و ساعاتی از دروس اصلی و جنبی آن‌ها را «فلسفه کودک» به خود اختصاص می‌دهد.
- ۳- فلسفه، بچه‌ها را قادر می‌سازد تا مسائلی که بر زندگی آن‌ها تأثیرگذار است را عمیقاً بررسی کنند به آن‌ها کمک می‌کند سؤالات خود را گسترش دهند، فرضیه‌سازی و تجزیه و تحلیل کنند و در سطح بالایی تفکر و استدلال کنند.
- ۴- فلسفه انسان را تشویق می‌کند خلاقانه و مبتکرانه فکر کنند، به حل مشکلات پرداخته و عقاید و ایده‌های خوب را گسترش دهند.
- ۵- آزادی افکار جدید در خلال خلاقیت و تخیل به وجود می‌آید که جایگاه والایی در فلسفه دارد.

۶- پرسش‌های نظام‌مند و گفتگوهای فکورانه می‌تواند به‌طور طبیعی روحیه تحقیق را به همراه استدلال، حل مشکل، تخیل و خلاقیت بیدار کند. این فرایندها بچه‌ها را از دادن جواب‌های تکراری و کلیشه‌ای دور می‌کند، بحث‌های انتقادی به بچه‌ها کمک می‌کند تا افکار و ایده‌ها را به یکدیگر ارتباط دهند.

روش خلاق به مامی گوید: «دانش‌آموزان ممکن است در بیان نظر خویش، احساس مشکل کنند آنچه آن‌ها می‌گویند ممکن است مبهم یا گنگ باشد؛ یا به‌سادگی ممکن است بسیاری از بچه‌های دیگر کلاس، صحبت‌های آن‌ها را نفهمند. اگر دانش‌آموزی در بیان، مشکل دارد، از دانش‌آموزان دیگر بخواهید تا کمک کنند، یا خود بکشید آنچه را این دانش‌آموز می‌گوید به بیانی دیگر اظهار کنید، و آنگاه پرسید که آیا منظور او را خوب فهمیده‌اید.» (فیلیپ کم، ترجمه: احسانه باقری هر آنچه معلم فلسفه برای کودکان و نوجوانان باید بلد باشد)

هدف این‌جانب از ارائه این راهکار این بود که دانش‌آموزانم از جهت اعتقاد به توحید و مباحث اولیه دینی و اعتقادی به جایگاهی برسند که بتوانند از اعتقادات خودشان با بهترین روش که همان روش عقلی است دفاع کنند و من نیز از تفکر؛ «پاسخ به امور و شبهات دینی به مربیان پرورشی مربوط است و معلمان فقط به جنبه آموزشی دانش‌آموزان باید بپردازند»؛ دوری نموده و زمینه شرکت فعال دانش‌آموزان در یادگیری را افزایش و انگیزه آنان را در جهت ترغیب به درس بهبود بخشیم و از طریق در اختیار قرار دادن این تجربه به سایر همکاران ادای دین نمایم. به همین دلیل با کمک دانش‌آموزان و مشورت با همکاران دبیرستان و اولیا و انجام مطالعات لازم و استفاده از سایت‌های تحقیقاتی در جستجوی پیدا کردن راه‌حل برای این مسئله و پیدا کردن پاسخ پرسش‌های ذیل برآمدم:

- ۱- چرا دانش‌آموزان در اعتقادات دینی خود استحکام لازم را ندارند؟
- ۲- شیوه مطلوب پاسخ به شبهات اعتقادی دانش‌آموزان چیست؟
- ۳- معلمین در پاسخ به شبهات اعتقادی چه نقشی دارند؟
- ۴- آیا پاسخ به شبهات اعتقادی مربوط به معلمین درس خاصی است؟
- ۵- چرا دانش‌آموزان علاقه‌ای به شرکت فعال در یادگیری و درس ندارند؟
- ۶- معلمین چه نقش و وظیفه‌ای در افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درس و یادگیری دارند؟

۷- شیوه‌های فعال تدریس و خلاقیت در تدریس چه تأثیری در افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درس و یادگیری دارد؟

در راستای پاسخ دادن به این پرسش‌ها اهداف ذیل محقق می‌شد:

هدف کلی:

چگونه توانستم با رفع مشکلات اعتقادی دانش‌آموزانم در زمینه ایمان به خداوند با استفاده از برهان‌های عقلی اثبات واجب‌الوجود در کتاب فلسفه پیش‌دانشگاهی، انگیزه آنان در درس خواندن بهبود ببخشم.

هدف‌های جزئی:

- ۱- ارائه راهکارهایی برای استحکام بخشیدن به اعتقادات دینی دانش‌آموزان.
- ۲- ترغیب و تشویق دانش‌آموزان به تفکر و تأمل و یادگیری.
- ۳- بیان ضرورت و اهمیت دخالت همه معلمین در پاسخ منطقی و مستدل به شبهات اعتقادی دانش‌آموزان.
- ۴- بیان نقش و اهمیت ارائه شیوه‌های فعال تدریس و خلاقیت معلم در تدریس فلسفه در افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درس و یادگیری.
- ۵- نقش فلسفه در بهبود و حل مسائل و مشکلات روزمره اجتماعی.

- ادبیات تحقیق

بی‌تردید دین مبین اسلام بیش از هر دین و آیین دیگری به علم و دانش ارزش و بهاداده و انسان‌ها را به تعلیم و تعلم فراخوانده است. در بسیاری از آیات قرآن کریم و روایات و احادیث ائمه (ع) درباره اهمیت علم، جایگاه رفیع معلم، شیوه دعوت به دین و چگونگی تعلیم اعتقادات دینی مطالب فراوانی ذکر شده است که می‌تواند علاوه بر ایجاد انگیزه، به عنوان راهکارهایی در نحوه آموزش از قبیل تأکید بر عدم اجبار، عدم تقلید در اصول دین و... نیز مورد توجه قرار گیرد.

- قرآن کریم در آیه ۱۱ سوره مجادله «يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ» اهمیت علم و برتری علما را بیان نموده است؛ خداوند کسانی را که ایمان آورده‌اند و کسانی را که علم به آنان داده شده درجات عظیمی می‌بخشد.

- تربیت و پرورش اختصاص به یک معلم خاص ندارد و نه تنها همه معلمان بلکه همه مردم باید به این امر اقدام نمایند و بنابراین تمامی افراد جامعه اسلامی در این زمینه مسئولیت دارند همچنان که رسول خدا (ص) می‌فرماید: «أَلَا كَلِمَ رَاعٍ وَكَلِمَ مَسْئُولٍ عَنْ رَعِيَّتِهِ».

- امام صادق (ع) در پاسخ به سؤال کسی که درباره آیه شریفه ۱۴۹ سوره الأنعام «فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ»؛ دلیل رسا (و قاطع) برای خدا است؛ سؤال کرد، فرمود: «خداوند متعال روز قیامت به بنده می‌گوید: آیا عالم بودی؟ اگر بگویند: بله می‌فرماید: پس چرا عمل نکردی به آنچه می‌دانستی؟! و اگر بگویند جاهل بودم، می‌فرماید: چرا یاد نگرفتی تا عمل کنی؟! پس این گونه با او احتجاج می‌کند و این است حجت (تام) و بالغه خدا» (بحار الانوار، ج ۱، ص ۱۷۷، ح ۵۸).

در رابطه با شیوه تعلیم نیز به عنوان نمونه می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- سوره مبارکه النحل آیه ۱۲۵ «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» با حکمت و اندرز نیکو، به راه پروردگارت دعوت نما و با آنها به روشی که نیکوتر است، استدلال و مناظره کن.

- «كونوا دعاة الى الله بغير السستكم» (الكافی، ج ۲، ص ۷۸).

- امام علی (ع) می‌فرماید: تربیت‌کننده هر طور باشد، تربیت‌شده همان‌طور می‌شود (زهادت، تعلیم و تربیت در نهج البلاغه، ص ۱۵۹).

- علوم تربیتی و روانشناسی امروزه به کارکرد خلاقیت به عنوان شیوه‌ای کارا توجه دارند: عدم توافقها همچنین نظراتی را فراهم می‌آورد که به آنها دیدگاه‌های بدیل گفته می‌شود، اما دیدگاه‌های بدیل یا متفاوت، به هیچ‌وجه همواره تناقض‌آمیز نیستند. کندو کاو فلسفی به راحتی، طرح نظرگاه‌های متفاوت را روا می‌دارد و بچه‌ها به زودی درمی‌یابند که با سؤال‌هایی سروکار داشته‌اند که تصور می‌کردند «پاسخ صحیح» واحدی دارد. پس کلاس فلسفه جایی است که بچه‌ها در آن ترغیب می‌شوند که به احتمال‌های مختلف نظر داشته باشند و در تفکر خود،

سعه صدر و انعطاف نشان دهند. اگر بچه‌ها بر فکر واحدی متمرکز شده‌اند یا احتمال‌های جایگزین مورد غفلت قرار گرفته است، ممکن است لازم باشد سؤال کنید که آیا کسی می‌تواند دیدگاه متفاوتی را پیشنهاد کند: «آیا کسی هست که فکر متفاوتی داشته باشد؟» «به چه نحو دیگری می‌توانیم به این مسئله نگاه کنیم؟» «آیا امکان خواهد داشت که به این نحو به مسئله نگاه کنیم؟» (فیلیپ کم ترجمه: احسانه باقری، هر آنچه معلم فلسفه برای کودکان و نوجوانان باید بلد باشد).

- شواهد یک (گردآوری اطلاعات)

با مشاهده وضعیت کلی دانش‌آموزان و محیط آموزشگاه و سوابق موجود در پرونده‌ها، صحبت با معلمین و اولیا و... دریافتیم که طرح پرسش و شبهه درباره وجود خداوند، شبهه‌ای تصادفی و یاری به هر جهت نبوده بلکه نشان از مشکلی تقریباً ریشه دار و عمیق در بین برخی از دانش‌آموزان کلاس می‌دهد که در زمینه اخلاق و رفتار به بی‌حوصله‌ای، پرخاشگری، بی‌انگیزه‌ای منجر شده و در حیطه آموزشی به اخذ نمرات نسبتاً پایین در درس فلسفه نسبت به سایر دروس این دبیرستان و نیز نسبت به درس فلسفه سایر دبیرستان‌ها گردیده است (پیوست ۷). در جلسه اول و دوم دانش‌آموزان را در کلاس مورد مشاهده قراردادیم و رفتارهای آن‌ها را در دفترم ثبت کردم، ۱۰ مورد خوردن و آشامیدن، ۱۵ مورد خوابیدن، ۱۸ مورد طرح پرسش‌های غیر مرتبط، ۱۴ مورد غیبت غیرموجه، ۲۵ مورد یاد نگرفتن درس، ۴۶ مورد صحبت با دیگران، همین مشاهدات را در جلسه‌های سوم و چهارم هم ثبت کردم که به صورت زیر تغییر پیدا کرده بود: ۱۶ مورد خوردن و آشامیدن، ۶ مورد خوابیدن، ۹ مورد طرح پرسش‌های غیر مرتبط، ۴ مورد غیبت غیرموجه، ۹ مورد یاد نگرفتن درس، ۱۸ مورد صحبت با دیگران که نشان‌دهنده بهبود و پیشرفت برنامه‌ها بود (پیوست ۹).

با مطرح کردن و مقایسه نمرات و وضعیت تربیتی با سایر دروس به نتایجی تقریباً مشابه دست پیدا کردیم. (پیوست ۷)

در صحبت با خانواده‌ها نیز به این نکته اشاره می‌کردند که گوشه‌گیری و بی‌حوصله‌ای و پرخاشگری ویژگی بارز فرزندانشان است و کمتری بیند که به مطالعه و درس خواندن بپردازند، بنابراین باید با کمک دانش آموزان، همکاران و اولیای گرامی و در حد توان به رفع آن پردازم.

با توجه به مشکل پیش آمده نیاز به جمع‌آوری اطلاعات لازم و دقیق داشتم بنابراین از راه‌ها و منابع ذیل جهت گردآوری اطلاعات استفاده نمودم:

۱- مصاحبه با دانش آموزان

در مورد اهمیت اعتقادات دینی و دلایل نفی دین و کارکرد آن مواردی را بیان کردم و پرسش‌هایی (مطابق پیوست شماره ۱) که در ذیل ذکر می‌شود، از دانش آموزان پرسیدم:

- آیا دین و دین‌داری را امری مطلوب و دوست‌داشتنی می‌دانید؟

- به نظر شما علت‌های روی‌گردانی از دین چیست؟

- به نظر شما دین چه تأثیرات مفید و یا مضرری در زندگی انسان می‌تواند داشته باشد.

- دلایل بی‌توجهی و بی‌انگیزه بودن نسبت به درس چیست؟

- به نظر شما آینده یک فرد تحصیل‌کرده با یک فرد درس‌نخوانده چه تفاوتی با یکدیگر دارد؟

و پاسخ‌های آن‌ها را یادداشت کردم.

۲- مشاهده رفتار دانش آموزان در کلاس و مدرسه (پیوست ۹)

موارد مثبت و منفی عملکرد دانش آموزان در کلاس را یادداشت نمودم.

۳- مشورت با سایر معلمان و تکمیل پرسش‌نامه توسط آن‌ها در مورد رفتار دانش آموزان (مطابق پیوست ۲)

با همفکری و مشورت با همکاران محترم درباره مسئله فوق، در جلسه شورای دبیران به تبادل نظر پرداخته و نتایج آن را یادداشت نمودم.

۴- مصاحبه و استفاده از نظرات مشاور مدرسه

با همکاری مشاور آموزشگاه موارد لازم را از پرونده دانش آموزان استخراج و ثبت کردم.

۵- تکمیل پرسش‌نامه توسط اولیا در مورد رفتار دانش آموزان در منزل (مطابق پیوست شماره ۳)

۶- مطالعه کتاب‌ها و مقاله‌های مربوطه

- تجزیه و تحلیل اطلاعات

اطلاعات به دست آمده از نتایج مصاحبه، مشاهده، استفاده از نظر همکاران و اولیا، مطالعه کتب و مقالات را مورد بررسی قرار دادم مشخص شد که برای پاسخ به شبهه‌های اعتقادی و ایجاد انگیزه درس خواندن اصلاح موارد ذیل می‌تواند نتیجه‌ای مطلوب داشته باشد:

الف- یافته‌های تحقیق در عملکرد معلمین، معاونین، مشاورین و سایر همکاران آموزشگاه:

- ۱- عدم توجه لازم به حضور و غیاب دانش آموزان توسط معلمین و مسئولین مدرسه
- ۲- زیر نظر داشتن افراطی رفتار دانش آموزان و یا بالعکس
- ۳- تشویق و یا تنبیه بیش از حد لازم
- ۴- سهل‌انگاری و بی تفاوتی در برخورد با دانش آموزان و نخواستن تکلیف درسی از آن‌ها
- ۵- غیر شاداب بودن محیط کلاس و مدرسه
- ۶- توجه بیش از حد به یک دانش آموز و تبعیض قائل شدن بین آنان
- ۷- تبعیض قائل شدن در تقسیم وظایف و دادن مسئولیت
- ۸- عدم آگاهی کافی در رابطه با مهارت‌های تربیتی و روانشناسی جوان
- ۹- عدم توجه به حالت‌ها و مشکلات روحی، روانی و شخصیتی ویژه هر دانش آموز
- ۱۱- برخورد بد و بی تفاوتی در رابطه با عملکرد دانش آموزان (پیوست ۱۰- مدل تجزیه و تحلیل علی یا تبیینی^۱)

^۱ Causal Analysis

ب- یافته‌های تحقیق در عملکرد اولیای دانش آموزان:

- ۱- عدم توجه به ساعات آمد و شد فرزند به مدرسه
- ۲- توجه یا بی‌توجهی افراطی در رابطه با زیر نظر داشتن رفتار فرزند
- ۳- تشویق و یا تنبیه بیش از حد
- ۴- در نظر نگرفتن اتاق مناسب از لحاظ فیزیکی
- ۵- تنبل و کاهل تربیت کردن فرزند یا فرزندان
- ۶- غیر شاداب بودن محیط خانه
- ۷- توجه بیش از حد به یک فرزند و تبعیض قائل شدن بین فرزندان
- ۸- تبعیض قائل شدن در تقسیم وظایف و دادن مسئولیت
- ۹- عدم آگاهی کافی در رابطه با مهارت‌های تربیتی و روانشناسی جوان
- ۱۰- توجه کافی نداشتن به تغذیه فرزند
- ۱۱- عدم توجه به حالت‌ها و مشکلات روحی، روانی و شخصیتی فرزند
- ۱۲- عدم هماهنگی آموزشی و تربیتی با مدرسه

پ- یافته‌های تحقیق در عملکرد سایر متصدیان:

- ۱- نبود رسیدگی مطلوب به وضعیت منزلت اجتماعی و معیشتی کارکنان مدرسه
- ۲- عدم هماهنگی آموزشی و تربیتی بین رسانه‌های جمعی و مدرسه
- ۳- عدم ارزیابی عملکرد مطلوب و مستمر کارکنان و تفاوت قائل نشدن بین کارکنان شایسته و دیگران
- ۴- تشکیل ندادن کلاس‌های آموزش‌های ضمن خدمت برای کارکنان و اولیا

- انتخاب راه حل یا راه حل ها

برای حل مشکل فوق به راهکارهایی اجرایی در خانه و مدرسه رسیدم که در ذیل به اختصار ذکر می شود:

- ۱- توجه لازم و کافی به وضعیت روحی، جسمی و شخصیتی دانش آموز در خانه و مدرسه
- ۲- در نظر گرفتن اصل تفاوت های فردی در امر آموزش و پرورش
- ۳- استفاده از تشویق و احیاناً تنبیه به اندازه لازم و در حد اعتدال
- ۴- اعتدال در واگذاری مسئولیت و تکلیف به دانش آموز؛ نه زیاده روی و نه بی تفاوتی
- ۵- ایجاد محیطی شاداب و با طراوت در خانه و مدرسه
- ۶- رعایت عدالت در برخورد در خانه و مدرسه بین دانش آموزان و فرزندان
- ۷- تلاش در جهت بروز کردن علوم و مهارت های تربیتی
- ۸- ایجاد هماهنگی آموزشی و تربیتی لازم بین خانه و مدرسه
- ۹- رسیدگی مطلوب به وضعیت منزلت اجتماعی و معیشتی کارکنان مدرسه
- ۱۰- ارزیابی عملکرد مطلوب و مستمر کارکنان و در نظر گرفتن مشوق های لازم برای کارکنان شایسته
- ۱۱- تشکیل کلاس های آموزشی برای کارکنان و اولیا
- ۱۲- توجه داشتن به الگوپذیری فراگیران و فرزندان
- ۱۳- ایجاد محیطی صمیمی و برقراری رابطه عاطفی
- ۱۴- برگزاری جلسات پرسش و پاسخ و کرسی های آزاداندیشی؛ در جهت رشد خلاقیت و روحیه پرسشگری

- اعتبار بخشی راه حل یا راه حل ها

به دلیل ایجاد هماهنگی بین اولیا و مربیان، تکریم دانش آموز و دادن مسئولیت به وی، استفاده از شیوه تشویق و ترغیب، الگوی مطلوب بودن برای دانش آموز، بالا بردن سطح علمی و مهارتی متصدیان راهکارهای ذیل بکار گرفته و اجرا شد:

- برگزاری جلسه شورای دبیران

با طرح مسائل مربوطه در آن و استفاده از نظرات مشورتی همکاران، با توجه به اهمیت مشورت و استفاده از نظرات دیگران و تکریم بخشیدن به دیگران با موردتوجه قرار دادن آرا و افکار آنان

- برگزاری جلسه دیدار اولیا با دبیران در مدرسه

در راستای بیان نکات لازم آموزشی و تربیتی، برای جلوگیری از خستگی نمودن تأثیرات مخرب دوگانگی شخصیت و ایجاد ارتباط مستمر با اولیا و... برنامه‌ها و نکات لازم و عمده آموزشی و پرورشی را برای اولیا در جلسه بازگو نموده و به شور گذاشتم و قرار شد به صورت حضوری و یا از قسمت «تماس با من» درسایت شخصی‌ام^۱ و پست الکترونیک من^۲ موارد و مشورت‌های لازم صورت پذیرد.

- مشارکت دادن دانش آموزان در امر یادگیری با در نظر گرفتن نمره تشویقی برای فعالیت‌های کلاسی

- در نظر گرفتن نمره و ارفاق برای داوطلبان ارائه کنفرانس و ارائه درس به جای دبیر در جهت ایجاد زمینه برای یادگیری بیشتر و ایجاد فرصتی برای بیان نظرات

- دادن موضوع‌های تربیتی و درسی جهت تحقیق به عنوان کار فوق برنامه

- اجرای راه حل‌ها و نظارت

- دانش آموزان کلاس را به چند گروه تقسیم کردم و برای هر کدام یک هماهنگ کننده تعیین کردم تا ضمن ایجاد رقابت به نوعی تعهد به گروه و مسئولیت پذیری را در آنان ایجاد نمایم.

- تغییر چینش صندلی‌ها از حالت پشت سرهم به حالت میزگرد و دورهم نشستن

- بسیاری از جلسات کلاس درس را در کارگاه کامپیوتر که مجهز به اینترنت و تخته هوشمند بود تشکیل می‌دادم تا بتوانم با استفاده از امکانات و فناوری‌های آموزشی با ایجاد تنوع و شادابی در محیط، شور و شوق به یادگیری دانش آموزان را افزایش دهم (پیوست ۵).

^۱ www.ali-yazdanbakhsh.com

^۲ yazdan_bakhsh@yahoo.com

- از کلیپ‌های فلسفی کوتاه و مرتبط با مباحث درسی و تصاویر و نمودارهای مربوطه استفاده می‌کردم (پیوست شماره ۵ و ۶).

- برای اینکه دانش آموزان بتوانند برخی پرسش‌های خود را راحت‌تر مطرح کنند از آنان می‌خواستم چنین پرسش‌هایی را از طریق ایمیل و یا سایت‌م ارسال کنند.

- در راستای ایجاد انگیزه کارهای تحقیقی و مورد علاقه دانش آموزان را با هماهنگی خودشان در سایت‌م بار گذاری می‌کردم.

- یک مسابقه فوتبال بین دانش آموزان کلاس‌م با منتخب دبیران برگزار کردم که کمک زیادی به ایجاد صمیمیت بین همکاران و دانش آموزان نمود.

- با توجه به شبهات مطرح شده درس‌های اثبات واجب‌الوجود از قبیل باطل بودن تسلسل علل، برهان وجوب و امکان سینوی، نظام متقن، سنخیت علت و معلول را زودتر از درس‌های دیگر تدریس کردم و برای تأکید بر اهمیت این چند درس از آن‌ها امتحان کتبی به عمل آمد.

- در رابطه با موارد فوق ضمن مشورت با همکاران دبیرستان در شروع و نحوه انجام کار، به‌نوعی نظارت آن‌ها؛ به ویژه مدیریت محترم دبیرستان و مشاور محترم بر فرایند امور؛ که همواره با گوشزد نمودن نکات مثبت و منفی کار که عمدتاً از طریق گفتگو با دانش آموزان و اولیای آن‌ها حاصل می‌شد؛ همواره به بهبود اوضاع کمک می‌کرد.

- شواهد دو

- تقاضای صدور تقدیرنامه از اداره برای من توسط مدیریت آموزشگاه، با توجه به تغییرات مثبتی که در کلاس ایجاد شده بود.

- تماس‌ها و ایمیل‌های اولیا و دانش‌آموزان مبنی بر رضایت از شیوه جدید.

- نظرخواهی از اولیا و همکاران نشان از بهبود عملکرد دانش‌آموزان می‌داد (پیوست ۲).

- پیروی از اعتدال و میانه‌روی در تربیت و آموزش و استفاده از راهکارهای مختلف از قبیل تشویق و تنبیه، آسان گرفتن و سخت‌گیری، کنترل کردن یارها کردن و... برای همکاران در مدرسه نهادینه شده بود.

- برخورد صمیمی و اجازه پرسش دادن به دانش‌آموزان بسیاری از مشکلات را حل کرده بود.

- استفاده از روش‌های غیرمستقیم در آموزش، سخن گفتن با دانش‌آموزان همراه با تکریم شخصیت، مهربانی و محبت، روحیه‌ای مطلوب همراه با اعتمادبه‌نفس در بین دانش‌آموزان ایجاد کرده بود.

- رها کردن بی‌تفاوتی توسط همکاران با تکیه بر اصل «تربیت و آموزش مربوط به همه زمان‌ها و مکان‌ها و همه افراد»

- در مدرسه و آموزش و پرورش، تحقیقات کاربردی و اقدام پژوهی کاربرد دارد نه تحقیقات بنیادی.

- میانگین نمرات کلاس در درس مختلف و به ویژه در درس فلسفه از حدود ۱۲ به ۱۵ تغییر پیدا کرده است که نشان‌دهنده مطلوب بودن روش‌های بکار گرفته بود.

- نتیجه‌گیری

پس از اجرای راهکارهای فوق نتایج ذیل به دست آمد:

- ۱- رضایت‌مندی مدیر و مسئولین آموزشگاه از بهبود رفتار و عملکرد دانش‌آموزان و افزایش میانگین نمرات دانش‌آموزان
- ۲- رضایت‌مندی اولیا از بهبود رفتار و افزایش نمرات فرزندان خود
- ۳- شاداب شدن و ایجاد صمیمیت در کلاس
- ۴- افزایش ارتباط حضوری و مجازی اولیا با مدرسه به صورت مستمر
- ۵- دادن مسئولیت به دانش‌آموزان در اداره مدرسه به عنوان انتظامات و...
- ۶- تشکیل کلاس ضمن خدمت در مدرسه جهت همکاران
- ۷- ایجاد هماهنگی مطلوب آموزشی و تربیتی بین خانه و مدرسه

- ۸- در اختیار دانش آموزان قرار دادن مدرسه در ساعات بعد از تعطیلی کلاس‌ها جهت مطالعه و ورزش
- ۹- رضایت‌مندی و علاقه‌مند شدن دانش آموزان به درس خواندن و مطالعه به ویژه درس فلسفه

- پیشنهادها

- «از محبت خاها گل می‌شود» را معلمین و اقدام پژوهنده‌ها همیشه مدنظر داشته باشند.
- هرچند تخصصی شدن علوم موردپذیرش همگان است ولی تربیت و پرورش و الگو شدن به همگان تعلق دارد و همیشه مقدم بر آموزش است.
- لزوم استفاده از تخصص و تعهد در امر تعلیم و تربیت.
- بروزبودن علمی همکاران به ویژه در زمینه استفاده از نرم‌افزارهای پژوهشی و کتابخانه‌های الکترونیکی.
- هر مشکلی در مدرسه را مشکل خود بدانیم.

منابع:

- ۱- قرآن مجید
- ۲- امام علی (ع)، نهج‌البلاغه، سید رضی، گردآوری فیض الاسلام
- ۳- دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه.
- ۴- زهادت، تعلیم و تربیت در نهج‌البلاغه.
- ۵- ساکی، رضا، اقدام پژوهی راهبردی برای بهبود آموزش و تدریس، تهران، وزارت آموزش و پرورش، پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۸۳.
- ۶- سایت فلسفه و کودک بنیاد حکمت اسلامی صدرا <http://pac.org.ir/fa/?c=content&id=2>
- ۷- فیلیپ کم، ترجمه: احسانه باقری هر آنچه معلم فلسفه برای کودکان و نوجوانان باید بلد باشد.
- ۸- قاسمی، پویا، اقبال، راهنمای معلمان پژوهنده، تهران، نشر اشاره، چاپ چهارم، ۱۳۸۲.
- ۹- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار.

- پیوست‌ها

پیوست شماره ۱، پرسش‌نامه دانش آموزان:

- آیا دین و دین‌داری را امری مطلوب و دوست‌داشتنی می‌دانید؟
- به نظر شما علت‌های روی‌گردانی از دین چیست؟
- به نظر شما دین چه تأثیرات مفید و یا مضرری در زندگی انسان می‌تواند داشته باشد.
- دلایل بی‌توجهی و بی‌انگیزه بودن نسبت به درس چیست؟
- به نظر شما آینده یک فرد تحصیل‌کرده با یک فرد درس‌نخوانده چه تفاوتی با یکدیگر دارد؟

پیوست شماره ۲، پرسش‌نامه همکاران:

- ۲- شیوه شما در پاسخ به شبهات اعتقادی دانش‌آموزان چگونه است؟
- ۳- معلمین چه نقشی در افزایش یا کاهش شبهات اعتقادی دانش‌آموزان دارند؟
- ۵- چرا دانش‌آموزان علاقه‌ای به شرکت فعال در یادگیری ندارند؟
- ۶- چه راه‌هایی را برای تحکیم اعتقادات دانش‌آموزان پیشنهاد می‌کنید؟
- ۷- معلمین چه نقش و وظیفه‌ای در افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درس و یادگیری دارند؟
- ۸- نحوه رفتار دانش‌آموزان در کلاس شما رضایت‌بخش است یا خیر؟ چرا؟

پیوست شماره ۳، پرسش‌نامه اولیا:

اولیای گرامی، خواهشمنداست در جهت تلاش برای استحکام مبانی اعتقادی و ایجاد انگیزه بیشتر فرزندان به

پرسش‌های ذیل به صورت دقیق و صریح پاسخ دهید:

- ۱- آیا فرزند شما در اعتقادات دینی خود استحکام لازم را دارد؟
- ۲- شیوه شما در پاسخ به شبهات اعتقادی فرزندان چگونه است؟
- ۳- اولیا چه نقشی در افزایش یا کاهش شبهات اعتقادی دارند؟
- ۴- آیا فرزند شما در جلسات مذهبی و اعتقادی خارج از مدرسه شرکت می‌کند؟
- ۵- به نظر شما چرا فرزندان علاقه‌ای به شرکت فعال در یادگیری ندارد؟
- ۶- چه راه‌هایی را برای تحکیم اعتقادات فرزندان پیشنهاد می‌کنید؟
- ۷- اولیا چه نقش و وظیفه‌ای در افزایش میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درس و یادگیری دارند؟
- ۸- نحوه رفتار فرزندان در خانه رضایت‌بخش است یا خیر؟ چرا؟

پیوست شماره ۴:

بصحت

سلام، همکار گرامی خدا قوت، از تشریف‌فرمایی شما در این جلسه نهایت تشکر و قدر دانی را داریم. خواهشمندیم با استفاده از تجربیات ارزشمندتان، با پاسخگویی دقیق به سوالات زیر بنده را در خدمت بهتره دانش آموزانم یاری فرمایید.

ردیف	سوال	پنج
۱	موضوعات جلسه تا چه اندازه برای شما مفید بوده است؟	
۲	ضعف و کاستی‌های جلسه را بطور صریح مطرح فرمایید.	
۳	نقاط قوت احتمالی جلسه را بطور صریح مطرح فرمایید.	
۴	به نظر شما چه موضوعاتی باید در جلسه آینده مورد بحث قرار گیرد؟	
	به نظر شما چگونه می‌توان شوق و رغبت دانش آموزان را به یادگیری و خلاقیت افزایش داد؟	

آدرس پست الکترونیکی: www.all-yazdanbakhsh.ir

دکتر محمد علی محمدی (دانشیار و مدیر گروه)